

Aleš Burjanek,
Jaroslav Nekuda

Masarykova univerzita v Brně

Úvod

Korespondence adresovaná vrcholným politickým osobnostem bývala před veřejností obvykle pečlivě skrývána. Pro všechny s výjimkou vybraných, vnitroaparátních a důvěryhodných osob. Doposud bylo téměř nemyslitelné, aby se k ní dostali - vzhledem k jejímu delikátnímu a mnohdy "top secret" charakteru - "obyčejní sociologové" s intencí věci analyzovat a posléze i publikovat.

Dík souhře náhod, pochopení pana Fedora Gála a snad také díky tomu, že sám je sociolog, se nám naskytla možnost provést obsahovou analýzu korespondence, kterou dostává od "obyčejných" lidí. Z hlediska našich záměrů se jako zajímavé jeví provést analýzu dopisů, vztahujících se k snadno uchopitelné, vyrocené a zároveň společensky velmi závažné problematice: vyvrcholení konfliktu uvnitř občanského hnutí Veřejnost proti násilí. Roztržka, která se stala i pro veřejnost zcela známou začátkem března letošního roku, byla pro Slovensko příliš významná a odehávala se v natolik vypjaté společenské atmosféře, že se nemohla nestat ústředním tematem zmíněné korespondence. I když se v celé záležitosti v podstatě jednalo o konfrontaci dvou odlišných politicko - ekonomicko - sociálních koncepcí a spor o technologii výkonu moci, veřejností byla často chápána, jak také uvidíme dále, v podobě sporu povýtce personifikovaného: Vladimír Mečiar vs. Fedor Gál. Proto jsme se pokusili zmapovat zejména to, jak jsou oba protagonisté veřejností vnímáni, v čem jsou spatřovány jejich silné a slabé stránky, jak jsou hodnoceni a na kterou stranu se kloní veřejnost.

Vedle toho jsme se snažili zachytit i některé charakteristiky pisatelů dopisů a vedle toho jsme se pokusili o sestavení jejich typologie. Podívejme se nyní podrobněji, co bylo možné z dopisů vyčíst a místy i zobecnit.

Politický prolog

Občanské hnutí Verejnost' proti násiliu vyšla z parlamentních voleb 1990 na Slovensku jako nejsilnější politické uskupení. Ale i v něm se záhy začínají projevovat - podobně jako u jeho českého partnera Občanského fóra - vnitřní diferenciační procesy. Příčiny lze spatřovat zejména v tom, že snaha VPN o dlouhodobé udržení jednoty nemohla být korunována úspěchem právě vzhledem k tomu, že sdružovala síly názorově natolik odlišné: od reformních komunistů, přes sociální demokraty, liberály, národně orientované síly až po jednoznačně antikomunisticky orientované tendence.

Diferenciační proces však měl poněkud jiný průběh: "tak dlouho se navenek zdálo, že je všechno v pořádku, až to náhle prasklo". Události se odvíjely následovně.

Milníky:

Ve dnech 23. - 24. 2. 1991 se v Topolčanech koná republikový sněm VPN. Hlavním výsledkem je skutečnost, že VPN zůstává hnutím. Zdá se, že situace je poměrně klidná, roztržka s hlubokými vnitřními příčinami je však v latentní podobě přítomna.

Ve středu 27. 2. 1991 V. Mečiar na otázku novinářů o perspektivách personální unie ve VPN odpovídá protiotázkou: "který stát s demokratickým systémem v západní Evropě má situaci, že předseda vládnoucí strany není totožný s předsedou vlády? To nikde neexistuje, to je jen ve VPN. Tento problém se bude muset v budoucnosti řešit" (Národná obroda, 2, č. 49, 1991, s. 13)

Dva dny poté (1. 3.) vystupuje ve Slovenské televizi V. Kňažko namísto V. Mečiara (známý případ údajného pokusu o cenzuru) a ve svém projevu mj. označuje KC VPN za novodobého cenzora a ohlašuje, že "diferenciace názorů (ve VPN pozn. aut.) probíhá už dlouhé měsíce", ... "KC VPN a jeho sympatizanti jsou jen realizátory koncepcí některých politických reprezentantů federálu" ... chtěl bych zde, v této chvíli říci takovémuto manipulacím svoje dost. Proto jsme se všichni nenamáhali ... abychom se stali loutkami v rukách zákulisních sil". Text vystoupení přináší mj. Národná obroda pod titulkem "Cenzurujú slovenského premiéra?" (Národná obroda, 2, č. 53, 1991, s. 13)

Toto vystoupení bývalého ministra mezinárodních vztahů pana Milana Kňažka je obecně hodnoceno jako vyhlášení otevřené války Koordinačnímu centru VPN reprezentovaném Fedorem Gálem a dalšími osobami.

Dne 5. 3. 1991 se schází se mimořádné zasedání SR VPN. Konflikt se nadále přirostuje. Je nastolena otázka odvolání V. Mečiara i Milana Kňažka v případě, že se prokáže nepravdivost jejich výpovědí. Oba jmenovaní z rokování předčasně odcházejí. Současně je ještě v noci konstituována platforma VPN - "Za demokratické Slovensko" a VPN je de facto rozdělena.

Od tohoto dne se v massmediích již naplno rozhořívá doposud latentní, nicméně přítomný a na světlo se deroucí spor, jenž začíná být vlastní životem. Vyjadřují se k němu občané, zástupci stran, občanských iniciativ, starostové měst, rady VPN, ústavní činitelé, odbory. Konflikt se současně přesouvá do slovenského parlamentu. Začínají se ozývat první spekulace o demisi předsedy vlády. Nastává silná názorová polarizace.

Eskalace napětí pak prakticky pokračuje až ke svému vyústění: odvolání premiéra Mečiara z funkce předsedy vlády SR.

Začátek otevřeného konfliktu se tedy datuje na začátek března a odtud jsme také při obsahové analýze vyšli.

Poznámka metodologická

Co se týká technické stránky prováděné analýzy, zmiňujeme ve zkratce, že jsme po několika upřesňujících pokusech vytvořili

základní formální strukturu počítačové databáze, do níž jsme nejdůležitější informace ukládali.

Obsahové analýze jsme podrobili 867 dopisů, které pan Fedor Gál obdržel letos od 4. března do 5. dubna.

Každý dopis byl popsán formálními a obsahovými atributy:

1. Číslo dopisu

2. Pisatel (s variantami anonymní, nečitelný podpis bez adresy, nečitelný podpis s adresou, čitelný podpis bez adresy, čitelný podpis s adresou a jiné, např. kolektivní dopisy).

3. Pohlaví pisatele

4. Upřesňující charakteristika pisatele (zvláštní "podpisy" u anonymů nebo jiné upřesňující charakteristiky, které bylo možno z obsahu zjistit)

5. Město odkud pisatel pochází nebo z něhož byl dopis podle razítka pošty odeslán.

6. Území odeslání dopisu (Čechy, Morava, Slovensko)

7. Objekty, jichž se sdělení v dopisu týkalo.

8. Hodnocení zmíněných objektů (osmistupňová škála: souhlas s pochvalou, souhlas, ambivalentní, nesouhlas, nesouhlas s vulgarismy, nesouhlas s hrozbami, nesouhlas s vulgarismy i hrozbami a jiné dopisy).

9. Proč jsou objekty takto hodnoceny (heslovitý obsah nejdůležitějších informací).

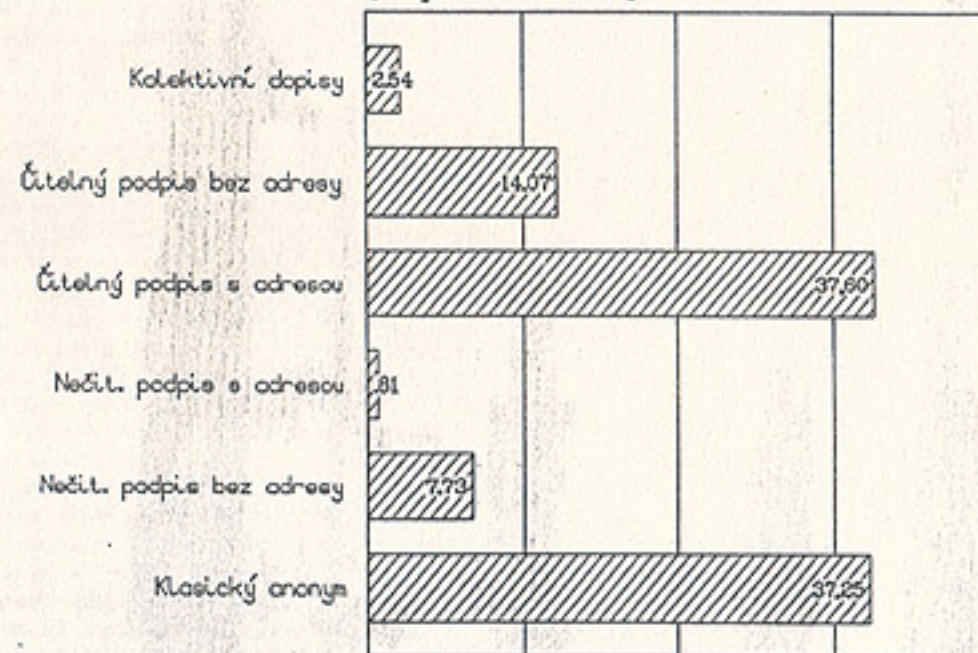
Z metodologického hlediska by nebylo korektní nepřipomenout, že takto vedená analýza není reprezentativní a to nejméně ze tří důvodů. Prvním z nich je samozřejmě samovýběr pisatelů, což v podstatě znamená, že síly k napsání dopisu mobilizují zejména ti, co jsou velice nespokojeni (nesouhlasící) anebo naopak velice spokojeni (souhlasící). Podaný obraz tedy spíše zobrazuje obě extrémní názorové polarity než jakýsi "průměr".

Druhým zkreslujícím momentem zvyšujícím asymetričnost pohledů je skutečnost, že byla analyzována korespondence toliko jednoho z obou hlavních aktérů. Jistě by bylo nesmírně zajímavé mít možnost pohledy vyvážit a doplnit je také o analýzu korespondence pana Vladimíra Mečiara. O to jsme se však z důvodů snadno pochopitelných nepokoušeli.

Třetím zkreslujícím prvkem jsou pak chyby v sociální percepci osob, chyby, jichž se v každodenním životě dopouští každý z nás a které jsou dostatečně dobře známe ze sociální psychologie. Způsob, jak jsou oba protagonisté "viděni" samozřejmě ještě neznámá, že taková ve skutečnosti "jsou". Na tuto poznámku klademe důraz, abychom předešli možným nedorozuměním.

Při vědomí všech hlavních omezení však jistě nebude na závaží se s těmito názory seznámit.

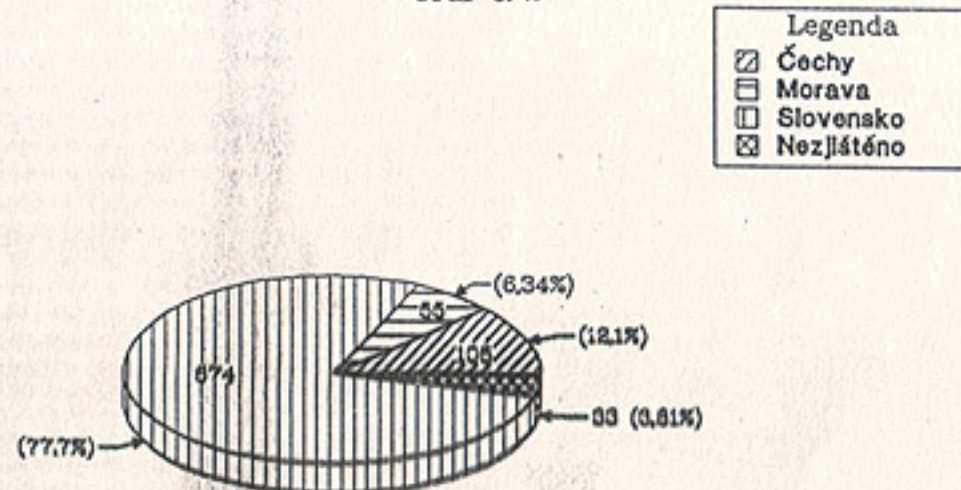
Identifikace pisatele (v procentech)

Graf č. 1

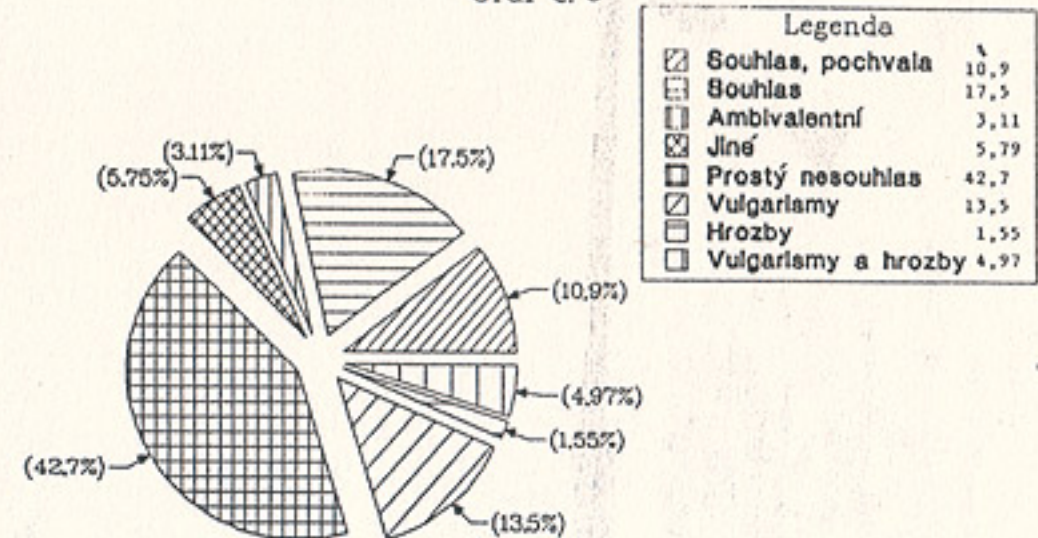
Uzemní rozložení pisatelů

Graf č. 2

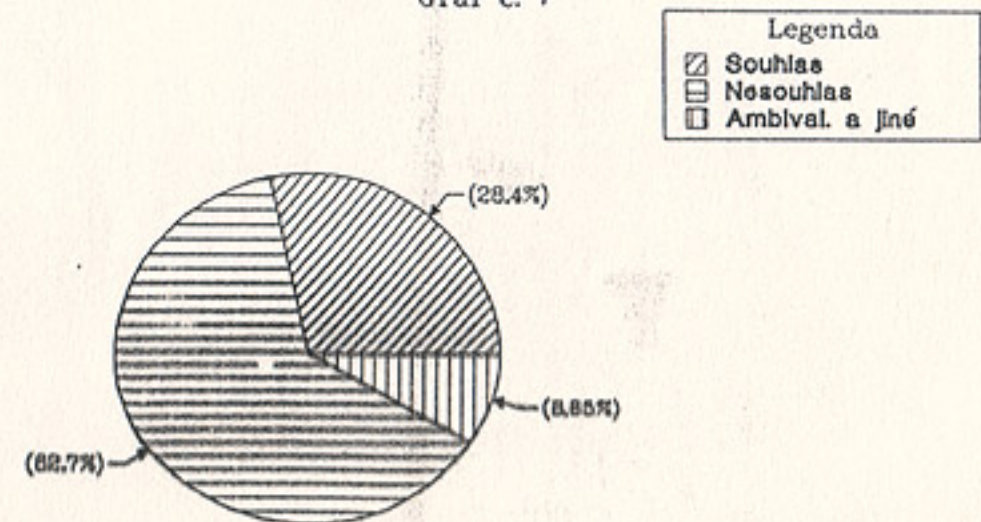
Struktura postojů - Gál (všechny sledované varianty)

Graf č. 3

Struktura postojů - Gál (agregovaná varianta)

Graf č. 4

Kvantitativní stránka analýzy

Základní charakteristiky dopisů i některé demografické znaky jejich pisatelů chceme ukázat pomocí grafických zobrazení.

Graf č. 1 "Identifikace pisatele"

Sloučením kategorií "klasický anonym", "nečitelný podpis bez adresy" a "čitelný podpis bez adresy", dostaneme převažující skupinu prakticky neidentifikovatelných autorů (59,7 %). Jednoznačná identifikace je možná jen u zbývajících 40 % pisatelů. Zajímavé jistě je, že i některé souhlasné a podpůrné dopisy (vzhledem k F. Gálovi) byly anonymní. Strachu jsme se v naší republice zřejmě stačili zbavit jen z menší části.

Rozložení pisatelů podle pohlaví (tam, kde byla identifikace možná) odpovídalo demografické struktuře, tedy ani muži ani ženy nepsali častěji.

Graf č. 2 "Územní rozložení pisatelů"

Nejvíce dopisů pocházelo samozřejmě ze Slovenska. Provedeme-li standardizaci vzhledem k počtu obyvatel, potom poněkud více pisatelů bylo z českých krajů než z Moravy.

Jak bylo patrné (buď z udané adresy, či z poštovního razítka), převážná většina pisatelů pocházela z velkých měst. Největší zastoupení měla Bratislava s 215 pisateli, po ní následovala Praha s 45 pisateli, dále Košice (38), B. Bystrica (28), Žilina (25) a v těsném pořadí za sebou potom města Trenčín, Prešov, Piešťany, Nitra, Brno, Zvolen, Martin a Prievidza.

Graf, č. 3 "Struktura postojů - Gál (všechny sledované varianty)"

Jak je zřejmé z následujícího grafu, v dopisech se převážně odrážely vyhraněné postoje pisatelů. Vzhledem k F. Gálovi převládal nesouhlas. Poměr souhlasných a nesouhlasných listů je patrnější z dalších dvou vyobrazení, kde jsou sloučeny souhlasné a nesouhlasné odstupňované postoje jen do dvou kategorií.

Graf č. 4 "Struktura postojů - Gál (agregovaná varianta) a Graf č. 5 "Struktura postojů - Mečiar"

Stejnou konstrukci má i graf zobrazující postoje k V. Mečiarovi. U hodnocení tohoto politika však naopak mírně převládá souhlas nad nesouhlasem.

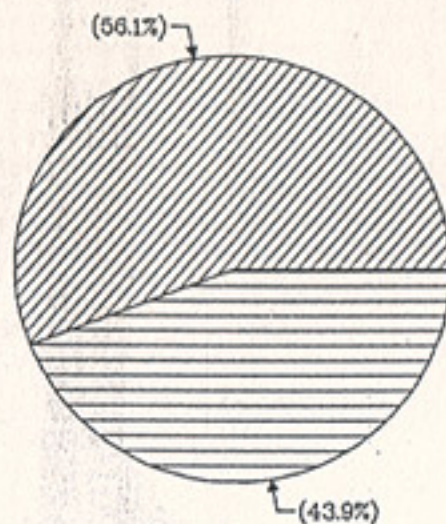
Základním faktorem diferenciacie postojů pisatelů se ukázalo být ze zjištěných charakteristik toliko území. (Například k pohlaví pisatele se souhlas či nesouhlas nikterak nevázal.) Územní diferenciaci postojů nám názorně ukazuje poslední graf.

Graf č. 6 "Územní diferenciacie postojů"

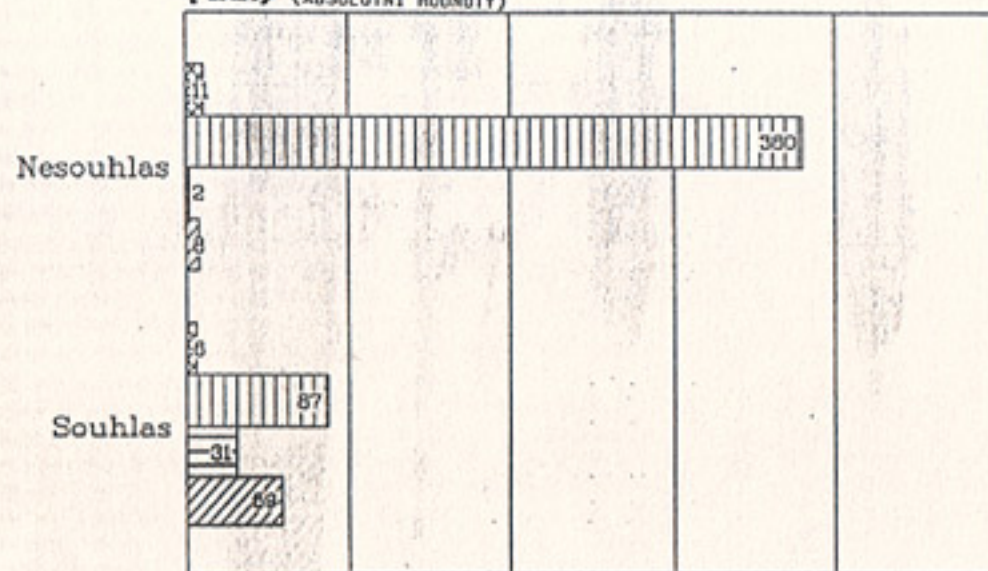
Nesouhlasné dopisy pocházejí v drtivé většině ze Slovenska. Z Čech a Moravy znějí ve vztahu k Fedoru Gálovi spíše souhlasné tóny.

Struktura postojů - Mečlar
Graf č. 5

Legenda
☒ Souhlas
☐ Nesouhlas

Uzemní diference postojů (Gál)
(ABSOLUTNÍ HODNOTY)

Legenda
☒ Čechy ☐ Morava ☐ Slovensko ☒ Neznáméno

Kvalitativní stránka analýzy:

Z hlediska interpretace obsahu dopisů se nám jevilo jako nejúčelnější sloučit hodnocení do bipolárního tvaru: na souhlasné a nesouhlasné s tím, že další specifika ještě dále rozvádíme. Postupujeme stejně u obou hlavních aktérů.

Gál - souhlasné názory

Gál jako politik

Dopisy zařaditelné do této kategorie mají několik podstatných společných znaků. Jsou dobře čitelné, absentují v nich vulgarismy, nejsou dlouhé o to víc však srdečné. Akcentují zejména podporu zastávané politické platformy (která "nevede k laciné popularitě"), vzhledem k její perspektivnosti co se týká její ekonomické stránky ("vše se vyřeší a bude lépe, i když teď to bude bolet") či uspokojivého vyřešení státoprávního uspořádání v ČSFR (úsilí o udržení společného státu). Vyslovují podporu při nelehkém úsilí (obrana proti fašizujícím a klerikálním tendencím, rasismu, obrana před demagogií a populismem, proti bezpráví, proti karieristům a křiklounům) a akcentují také myšlenkovou spolupatříčnost k adresátovi.

Gál jako osobnost

Je viděn jako realista nazývající věci pravými jmény, rozumný, moudrý, lidský, předvídavý, konstruktivní a uvážlivý člověk s rozhledem uvažující v souvislostech, poctivý a nezkompromitovaný, prosazující pravdu a morálku, statečný, sympatický, odvážný, čestně a eticky vystupující, zaujímající neohrožený postoj, slušný, lidský, toleratní a poctivý člověk, demokrat schopný bez emocí věcně argumentovat.

Souputníci

"Progálovsky" ladění pisatele se pozitivně identifikují zejména se skupinou osob: J. Kučerák, F. Mikloško, V. Ondruš a M. Kusý.

Gál - nesouhlasné názory

Gál jako politik

Ústřední tema nasouhlasných dopisů zní: "daite pokoj Mečiarovi!". Daný motiv je podpořen výroky typu: "veď mu nesiaháte ani po členky", "kto vám dal právo robiť cenzúru", "za kolko ste predali Mečiara", "poriadného človeka, ktorý sa zastáva Slovákov by ste odpílili", "ste ako hyeny našho", "vás sme nevolili", "kladiete polená pod nohy človeku, ktorý je čestný s otvoreným srdcom a dušou", "odsudzujeme vašu kampaň".

Druhým nejčastěji kritizovaným tematem je postoj k národnostní otázce. Od formulací "nehovorate o národe", "čo ste vobec urobili pre Slovákov" "neumí zastat Slovákov" a "zvyšujú Čechov" přes výtky o "čechoslovakismu" o "snahe urobiť zo Slovákov vazalov Izraela", a o "hopsání podle české písňalky" lze najít i silnější kalibr ("zradca slovenského národa", "hrobár Slovákov", "zaprodanec Čechov a Maďarov", "vraj nám vládnú Židia, Maďaróni a Čechisti"). Politické pozadí je "odhalováno" prostřednictvím výroků, například "ste riadený Mosadecom" a platený maďarskými barónmi v USA", "podporujete pražskou - svobodnozednářsko - sionisticko - komunistickou - svetovládou". Z hlediska názorů na usporádání státu se listy hemží obraty "predĺžená ruka federálu", "exponent Prahy", "kolko ti dal Havel na Hrade". Ale nedosti na tom. Jako čelný představitel rozdělujícího se VPN je F. Gál hromosvodem v situaci, kdy hnutí praská ve švech. Dopisy, končící stručným dovětkem "bývalí voliči" nebo "zklamání voliči" byly toho jasným znamením.

Nesouhlas týkající se praktik výkonu moci byl často vyjadřován pojmem "totalita" "nová totalita", jindy zase hodnoceními "horší ako komunisti" či "diktatura". Zpochybňovány byly "desetitisícové platy" vůbec, někdy i vzhledem k dosaženým výsledkům ("nič ste pre obyčajných ľudí neurobili").

Nedůvěra čísel a i z otázek pídících se po občanské či politické minulosti ("kde ste boli, 20 rokov", "kde ste boli, keď Kňažko a Budaj riskovali krky").

Pro některé kritizující občany představoval F. Gál "příčinu politické krize na Slovensku", "destruktora spoločnosti", ale i příčinu krize vůbec ("nejistota", "zdražujete", "bolo čo žrať aj roboty bolo dost", "rozpredali republiku").

Gál jako osobnost

V očích pisatelů vyjadřujících záporný postoj je osobnost Fedora Gála charakterizována velmi barvitě: od korektního nesouhlasu až po sdělení, dštící vulgarismy a hrozbami. Mnoha záníceným pisatelům nedá spát již samotný vzhled ("čert, len rohy chýbajú", "Lucifer", "Mefisto" "ako Satan", "žid fúzatý"). Další výhrady se týkají předpokládné touhy po penězích ("len vrecá si napchávajú"), kariéře a moci, agresivity, nečestnosti, závistivosti, intrikánství a neoblíbenosti - a to často ve vztahu k bývalému premiérovi.

Jiné dopisy:

Jedná se o různorodou směsici, kde figuruje několik hlavních motivů. Zejména to jsou přání, aby "něco učinil". Například očistil některá města, instituce či podniky od bývalých nomenklaturních kádrů, pomohl při sporu s orgány státní správy či jinými institucemi. V těchto dopisech se zrcadlí víra vzešlá z principů fungování odešlého režimu: z centra (či "kraje") bylo možné v tomto zařídit téměř cokoli, současně však i nedostatek sebedůvěry a ochoty "zařídit to sami" a v neposlední řadě i obavy z možných důsledků takto vyvolaných konfliktů.

Můžeme zde najít též "důvěrné informace": v jistém úřadě na jistém místě sedí XY, je to syn (dcera) toho a toho a je to mj.

i spolupracovník (ce) bývalé StB. V jiné instituci zas podle sdělení nacházejí teplá místa bývalí StBáci, dává jim je a kryje je YZ. V dalším závodě se přednostně propouštějí stoupenci VPN, protože u moci je bývalá nomenklatura klika. Patří sem i informace o osobní historii významných ale i méně významných osob (jejich "zaškobrtnutí"), informace o zneužívání moci, osobním obohacování se na všech úrovních apod.

Mimo dva naznačené a poměrně vyhraněné typy nalezneme směsici postojů a názorů na jiné instituce, osoby, situace či události. Týkaly se zejména činnosti VPN, KDH, SDL (bývalá KSS), Matice slovenské, SNS, dále samozřejmě jednotlivých osob (viz zejména souputníci) a z událostí potom zejména průběh oslav slovenské samostatnosti.

Mečiar - souhlasné názory

Mečiar jako politik

Souhlasně vyslovené názory směrem k bývalému premiérovi nejsou obvykle příliš široce rozváděny, je konstatována podpora zastávané politické linie, či důvěra jemu jako osobnosti. Nejzřetelněji je možné sledovat podporu kroků směřujících k současnosti, zejména snaha o udržení životní úrovně ("chce dať národu aj chlieb", "dělá vše pro zlepš. sociál. postavení slov. národa") zabezpečení zaměstnanosti ("šiel do Talianska pýtať robotu" a do SSSR hľadať obchod pro "tovar, ktorý máme na sklade", "dojedná zmluvy" a "zajistí práci pro nás a naše děti", "vie čo tlačí chudobný ľud slovenský, cíti s ním a zastane sa obyčajného človeka") a řešení státoprávních otázek ("bije se za Slováky!" je "najstatočnejší človek, ktorý nás Slovákov bráni", "sa bije za pravdu Slovákov", "chce národu len dobre"). Kladně, obvykle ovšem bez dalších argumentů jsou hodnoceny výsledky jeho činnosti ("ktorý už pre nás niečo urobil", který "chce národu lepšie", který "už dokázal", "má výsledky"), prostě je to nejlepší politik pracující pro svůj národ. Velice často je opakován motiv "jediný". Je to jediný - bezalternativní - správný člověk, který "jedině je schopný", "jediný za niečo stojí a stará sa o Slovensko a jeho bytie", "nevyrovná se mu žádný politik v ČSFR", "jedine správne orientovaný politik", "jediný hovorí pravdu" etc. etc. Posledním z nejčastěji opakováných motivů je obrana pana Mečiara, typu: "Mečiara si nedáme", "dajte pokoj Mečiarovi", "zme šťastný, že máme štátnika, za ktorého sa nemusíme hanbiť", "byl zvolen z vůle lidu a jen ten ho může odvolat".

Mečiar jako osobnost

Je viděn jako skutečná Osobnost s epitety "vysokovážený" "nejlepší člověk" ("takú osobnosť sme nemali 50 rokov") rozumný a soudrý, nejstatečnější, člověk, za něhož se "nemusíme hanbiť", náš "milý a zlatý premiér", má "schopnosti a šikovnosť", "hovorí pravdu a pracuje pre svoj národ poctivo". Je to schopný a pracovitý člověk. Pan Mečiar je otevřený, přímý, čestný a upřímný, pravdomluvný, oblíbený u "prostých lidí", lidé mu důvěřují, umí dobře mluvit ("mluví 2 hodiny bez papíru a co řekne, sedí"). Akcentována je také určitá maskulinní dimenze či

princip síly: je to prostě Chlap "takého chlapa ako je Mečiar už v celej našej republike nemáme".

Souputníci

"Promečiarovsky" naladení pisatelé se pozitivně identifikují zejména s pány M. Kňažkem, A. Dubčekem a J. Budajem.

Mečiar - nesouhlasné názory

Mečiar jako politik

Nesouhlasné názory se koncentrují do několika oblastí. V první řadě to je nesouhlas s technologií výkonu moci: vytýkána je zejména demagogie a manipulace veřejným míněním ("vyvolává davovou psychózu", "hysterická atmosféra, co předvádějí v posledních týdnech je odpuzující", "falošný podliak, ktorý získal rozumove nie najvyspelejších občanov", "jeho patetické reči už lezú krkom, chce budiť dojem, že je anjel spásy"), nedemokratické postupy a diktátorské manýry ("začína ako Hitler"), nevypočitatelnost ("jako řízená ale neovladatelná střela", "nezná žiadná pravidla", "nekooperatívni učeň Moskvy"), konfliktnost ("boxersky jednajúci politik", "neustále vyskakovaní pana Mečiara nám už leze krkom"), populismus ("primitívne nadbíha Slovákom", "dáva nereálne sľuby") vztah k bývalým strukturám ("má podporu od bývalých funkcionárov udrživších se u moci", "podporuje staré štruktúry") a celkově jeho destabilizující role ("nikdo z venku nechce na Slovensko investovat").

Dále je to je opět oblast státoprávního uspořádání a souvisící národnostní otázka, kde je charakterizován jako ztělesnění hrozby roztržení společné federace ("rozbíjač federácie" "nemá rád Čechy, nenávidí Havla", "už je věc naprosto jistá, že je Mečiar šovinista", "nacionalisticky zmýšľajúci", vystupuje jako "Spasiteľ Slovenska", "utekl do Itálie a SSSR aby dal šanci firmě Markuš - Moric", "způsobí izolaci Slovenska", "ide mu o vlastnú popularitu", "jen šťve proti Čechám", "nacionalistický advokát").

Bez povšimnutí nezůstávají ani některé prvky jeho osobní historie, zejména členství v KSČ ("bývalý komunista a komsomolec si rozumí s fašisty", má "temnou minulost") a jeho osobní politická kultura: samolibý, podbíživý karierista, ambiciózní ("chce byť slovenským prezidentom"), bojuje jen o svou židli ("populistický bolševik a demagog", "prečo sa bojí lustrácií?")

Konečně je to jeho politické směřování, zejména pak odklon od ideálů listopadové revoluce ("zradil revolúciu", reprezentuje "levicový puč levicově orientovaných osobností") a temné cíle ("směřuje nevybíranými kroky k diktatuře").

Mečiar jako osobnost

Hodnocení týkající se pana Mečiara jako osobnosti úzce korespondují s výhradami v oblasti technologie výkonu moci. Vytýkány jsou zejména jeho konfliktnost ("nebezpečný" a "bezohledný"), touha po kariéře a moci ("diktátor a suverén", "má v sobě podhoubí touhy po moci", "trpí velikaštvím", "velkohubý") spojená s prolhaností ("hysterický lhář")

a pokrytectvím, podbízivost, ješitnost ("namyslený", "ješitný megaloman"), arogance ("arogantní dřevorubce"), zneužívání vlastní popularity, neupřímnost a urážlivost.

Typologie pisatelů:

V průběhu četby oněch několika stovek dopisů se začínou rýsovat kontury povah a motivací pisatelů. Typologie "našich" pisatelů se nám po jisté době začala vyjevovat poměrně zřetelně i přes nesporná omezení, jakými jsou jistá nesourodost kritérií a jejich vzájemné přesahy. Předešlé formální třídění pisatelů v tomto případě ignorujeme. Typy označujeme v maskulinu takto:

SPROSTÁK ulevuje své přeplněné duši a papíru svěřuje, co ten jen umě. Svá "sdělení" SPROSTÁCI nezřídka zakončují bizarními podpisy, typu "Totalita Gálová", "Alexandr Dubček" či "tvůj přítel ministr Klaus".

NEGRAMOT, který, co do jazykové originality, vysoce předčil naše očekávání, se velice často snoubí s typem SPROSTÁKA. Nezřídka se NEGRAMOT dopředu prozrazuje nápadně velikým písmem, nesoucím zřejmé stopy pisatelově úsilí. Je možné poznamenat, že hrdinové Milneovy knížky "Medvídek Pú" byli schopni úhlednějšího psaného projevu.

NEBOJSA je též subtypem SPROSTÁKA, který ovšem pohrdá možným "rizikem" a uvádí čitelné jméno a plnou (a zdá se, že nepodvrženou) adresu.

PSÍČEK, bázlivý, avšak do všech stran "ňafající" (ten tohle, taťten taky a co teprve tenhle a taky tamta, no hrůza!) má zpravidla také některé rysy SPROSTÁKA, ale na rozdíl od svého antipodu - NEBOJSY se nepodepisuje s tím, že si tuto skutečnost sám před sebou zdůvodňuje, například takto: "A nemyslete si, že se podepíšu! Za to mi nestojíte! Vždyť jste horší totalita než komunisti." "Podpis si neželajte."

GRAFOMAN pevně věří tomu, že čím více textu, tím větší šance, že mu bude věnována pozornost. Píše velmi hustě, od kraje ke kraji, zásadně netvoří odstavce, místy vpisuje řádky i vertikálně na okraj papíru, takže text působí vizuálně naprosto "kompaktním dojmem". Často přidává mnoho malých papírků v nichž orientovat se stojí poctivého čtenáře mnoho úsilí.

VYPRÁVĚČ věnuje zhruba 80 % sdělení podrobnostem o sobě. Nežli se dostane k těžišti dopisu - svému světonázoru - zevrubně popisuje svoje rodiště, členy rodiny, jak vyrůstal a jakými chorobami trpěl, což ve svém souhrnu vzbuzuje ve čtenáři dojem, že k dramatickému rozuzlení snad nikdy nemůže přijít.

DOKUMENTÁTOR má dva možné subtypy: **HOLÝ** a **VYLEPŠUJÍCÍ**. **DOKUMENTÁTOR HOLÝ** se omezuje pouze na zasílání vystřižených novinových článků. **DOKUMENTÁTOR VYLEPŠUJÍCÍ** pasáže ve výstřižcích, které považuje za stěžejní výrazně podtrhuje či vylepšuje vlastními komentáři. Mnoho osob tohoto typu posílalo vystřižené obrázky postavy F. Gála, doplněné originálními malůvkami - rohy na hlavě se opakovaly snad nejčastěji, ani obrázky šibenice netvořily ojedinělé tema.

RÁDCE nabízí spoluúčast či pomoc při řešení nejširších otázek, vztahy mezi národy či konverzí počínaje a technickými finesami úpravy v konstrukci karburátorů vozidla Favorit konče.

ZNALEC je osoba, jejíž dopisy jsou jasné, stručné, čitelné a korektní a je radost takové dopisy číst. Odpovídají zkrátka zásadám "business correspondence". ZNALCI jsou bohužel mezi pisateli v menšině.

Dále vydělujeme POPLETY ("méně přemýšlivé" autory), protipóly to ZNALCU: Na jejich dopisech často figuruje několik adres (na vědomí SNR, prezidentovi, předsedovi vlády etc.). Při nejlepší vůli však není možné jednoznačně stanovit o co pisateli vlastně jde. Smíchány jsou osobní historie, příbuzní, události, hodnocení a požadavky do takové konstelace, že není možné se do pisatelových tužeb vcítit.

U DRÁPALA lze také těžko odhadnout, zdali přitakává či spílá, neboť rozluštit lze většinou jen oslovení a místy některé útržky textu. Zbytek je převeden do nečitelného kódu. Šanci pro DRÁPALY spatřujeme v užívání moderních komunikačních prostředků.

OBYČEJNÝ ČLOVĚK někdy zahajuje dopis omluvou, že si dovoluje obtěžovat tak vysoce postavenou osobnost. Stručně informuje o tom, že je "obyčejný člověk" někdy i s omluvou za rukopis či pravopis. Jeho sdělení po stránce formální nebo obsahové sice nedosahuje kvalit ZNALCE, ale své - ať souhlasné či nesouhlasné - stanovisko formuluje poměrně výstižně.

Posledním vydělitelným typem je LAMENTÁTOR: barvitě odsuzuje "poměry" event. i jejich domnělé "tvůrce" jako takové. Jeho výkladové schema je jednoduché: vše jde od deseti k pěti - nezaměstnanost, drahota, kriminalita a rád vzpomíná jak dobře bylo za komunistů ("bolo aspoň čo jest").

Naznačená typologie se zdá vyznívat v neprospěch mnohých pisatelů, avšak kultura psaného projevu - ač měřeno metrem jakkoli vágním - byla celkově poněkud pokleslá. Odečítali jsme to zejména z pravopisu, četnosti vulgarismů, logiky výstavby textu, pravdivosti verifikovatelných tvrzení a nakonec i z míry iracionality obsažené v listech.

Závěr:

Po prostudování 8,75 kilogramů těžké hromady korespondence, adresované Fedoru Gálovi - aniž bychom se již vraceli k výše uvedeným hodnocením - dovolíme si uzavřít následujícím.

Obsahová analýza daného typu nedává nahlédnout příliš hluboko do soukromí pisatelů listů. Proto je také prostor pro klasickou kvantitativní "kombinatoriku", spojenou s hledáním rozhodujících sociodemografických diferenciačních faktorů, poměrně úzký a výsledky chudé.

Slibnější se zdá být výtěžek kvalitativní analýzy. Neopřena dostatečně pevně o kvantitativní dimenzi, může však budit dojem jisté neucelenosti. Omezení v poslední instanci totiž spočívá v povaze zpracovávaných informací.

Za podstatné považujeme následující:

Víra v pevnou ruku s dostatečně srozumitelnou politickou linií, substituující ve vzniklém vakuu hodnotovou a systémovou entropii, akcentace života "tu a teraz" před nejistými perspektivami, nostalgie po "starých dobrých časech" a socialistických "jistotách" a konečně i nacionalismus s prvky šovinismu a antisemitismu se obvykle snoubí s nižší kulturou psaného projevu. Skupinu označujeme číslicí "1".

Na druhé straně potom víra ve vzdálenější budoucnost, perspektivy demokracie a společného federativního státu jsou příznačné pro sice méně početnou skupinu pisatelů, která se však vyznačuje vyšší kulturou psaného projevu. Ti v naší analýze tvoří skupinu "2".

Je pravděpodobné, že hlavní rozdíly mezi oběma skupinami mohou tvořit současně i hlavní rozdíly mezi oběma politickými proudy, které se z původního hnutí VPN vydělily. Platforma VPN ZDS najde své přívržence častěji mezi osobami identifikujícími se s "první" skupinou, VPN potom bude podporována spíše zastánci "druhé" skupiny.

Jestliže jsme si vydělili hlavní hodnoty obou skupin, nejen, že vidíme jejich neslučitelnost, ale je pak i lépe pochopitelný příklon platformy ZDS k SNS a SDL a její odchod do opozice.

Stejně tak je i pochopitelná nižší prestiž platformy VPN, slibující než ráj na zemi spíše tvrdou práci a nesnadnou cestu k blahobytu. Správnost našich úvah může verifikovat přicházející budoucnost.^{1/}

1/ Děkujeme našemu kolegovi JUDr. Martinu Landovi za laskavou pomoc při technickém zpracování dat.